

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบัน ครอบครัวไทยมีการเปลี่ยนแปลงขนาดและโครงสร้างเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น และผลจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา ทำให้ พ่อแม่ต้องออกไปทำงาน นอกบ้านทั้งสองคน สถานเลี้ยงเด็กกลางวันจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยแบ่งเบาภาระของ ครอบครัวในการช่วยดูแลเด็กปฐมวัย จากการสำรวจจำนวนเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูในสถานเลี้ยงเด็ก กลางวันทั่วประเทศ จำนวน 19,800 แห่ง โดยกรมอนามัย ในปี 2550 พบว่ามีจำนวนสูงถึง 940,000 คน ซึ่งสถานเลี้ยงเด็กกลางวันเป็นสถานที่ที่ดำเนินการรับเลี้ยงเด็กอายุต่ำกว่า 6 ปี จำนวนตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป โดยผู้ดำเนินการไม่ใช่ญาติกับเด็ก มีการจัดการที่มุ่งหวังให้เด็กได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดี (สำนักอนามัย สิ่งแวดล้อม กรมอนามัย, 2550)

เด็กที่อยู่ในสถานเลี้ยงเด็กกลางวันมีโอกาสติดเชื้อมากกว่าเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูที่บ้าน และระยะเวลาที่ป่วยก็นานกว่า (Ning Lu et al., 2004) ปัจจัยที่ทำให้เด็กมีโอกาสติดเชื้อ ได้แก่ ลักษณะ การเลี้ยงดูเป็นกลุ่มในสิ่งแวดล้อมเดียวกัน มีการคลุกคลีใกล้ชิดและทำกิจกรรมต่างๆร่วมกัน อีกประการหนึ่งภูมิคุ้มกันของเด็กยังพัฒนาได้ไม่สมบูรณ์ (นิตยาจารย์ กิตติเดชา และคณะ, 2546) และ ความสามารถของเด็กในการควบคุมอยู่ในระหว่างพัฒนาการ เช่น เด็กในกลุ่มทารกและเด็กก่อนวัย เรียนที่ยังไม่สามารถควบคุมการขับถ่ายได้จะเป็นกลุ่มที่ทำให้เกิดการแพร่กระจายเชื้อ โรคอุจจาระ ร่วงในสถานเลี้ยงเด็กกลางวันได้ง่าย (สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย, 2550; Marilyn et al., 2008) โรคที่พบได้บ่อยที่สุดในสถานเลี้ยงเด็กกลางวัน ได้แก่ โรคติดเชื้อทางเดินหายใจ (Ning et al., 2004, อะเกื้อ อุณหเลขกะ, 2547) สอดคล้องกับผลการศึกษาของกษมา พุทธสวัสดิ์ ในปี 2547 ที่ ศึกษาธรรมชาติของโรคหวัดในสถานเลี้ยงเด็กกลางวันของคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น พบว่าในระยะ 1 ปีที่ศึกษาเด็กในสถานเลี้ยงเด็กกลางวันมีอุบัติการณ์การเกิดโรคหวัด สูงถึงร้อยละ 100 และเกิดภาวะแทรกซ้อนจากโรคหวัด คือ หูชั้นกลางอักเสบ ร้อยละ 0.09 ไชน์สอักเสบ ร้อยละ 11.9 นอกจากการติดเชื้อทางเดินหายใจแล้วยังพบการติดเชื้อ ทางเดินอาหาร เช่น โรคอุจจาระร่วง โรคที่ป้องกันได้ด้วยวัคซีน เช่น โรคหัด คางทูม หรือโรคอีสุกอีใส โรคที่ติดต่อทางเลือดและสาร คัดหลัง เช่น ไวรัสตับอักเสบบี โรคที่มีอาการรุนแรงคุกคามต่อชีวิตหรือทำให้เกิดความพิการติดตัว เช่น โรคเชื้อหุ้มสมองอักเสบในเด็ก หรือในปัจจุบันพบ โรค มือ เท้า ปาก (hand-foot-and mouth

disease) ที่เกิดจากการติดเชื้อไวรัสหลายสายพันธุ์ ซึ่งบางครั้งมีการระบาดของ เชื้อไวรัสสายพันธุ์ ที่รุนแรง เช่น *enterovirus 71* อาจทำให้เด็กที่เจ็บป่วยแพร่เชื้อไปสู่เด็กคนอื่นได้ เด็กที่เจ็บป่วยด้วย โรคติดเชื้อ ส่งผลกระทบต่อตัวเด็ก ผู้ปกครอง และชุมชน กล่าวคือเด็กจะได้รับผลกระทบทั้ง ทางด้านร่างกายและจิตใจ เกิดความไม่สุขสบายจากพยาธิสภาพ ทุกข์ทรมานจากความเจ็บป่วย และทำให้ ผู้ปกครองต้องเสียค่าใช้จ่ายและหยุดงานเพื่อดูแลเด็กที่ป่วยนอกจากนี้เด็กที่เจ็บป่วยอาจ แพร่เชื้อไปสู่พี่เลี้ยงหรือชุมชนได้

ศูนย์สาธิตการพัฒนาคเด็ก เป็นสถานเลี้ยงเด็กกลางวันขนาดใหญ่ สังกัดสถาบันอุดมศึกษา แห่งหนึ่ง อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะที่สอนทางด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ มีวัตถุประสงค์ ก่อตั้งขึ้นเพื่อ เป็นที่ฝึกปฏิบัติงาน ของนักศึกษา เป็นที่ศึกษาคูงานของหน่วยงานอื่น และเป็น ที่ศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการดูแลเด็กที่ได้มาตรฐาน จากพันธกิจดังกล่าว ส่งผลให้หน่วยงาน ต้องมีการบริหารจัดการให้มีโครงสร้าง และกระบวนการปฏิบัติที่ได้มาตรฐาน และจากการที่ศูนย์ สาธิตการพัฒนาคเด็ก เป็นสถานเลี้ยงเด็กกลางวันขนาดใหญ่ มีเด็กในความดูแลแต่ละปี เกือบ 300 คน การที่มีเด็กในความดูแลเป็นจำนวนมาก โอกาสที่เด็กจะสัมผัสใกล้ชิดกัน และแพร่กระจายเชื้อ จากเด็กที่ป่วยไปสู่เด็กคนอื่นจึงมีมากตามไปด้วย ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลเด็กที่ป่วยด้วยโรคติดเชื้อของ ศูนย์สาธิตการพัฒนาคเด็กแห่งนี้ ย้อนหลัง 3 ปี ตั้งแต่ ปี 2548-2550 พบว่า ในปี 2548 มีการระบาดของ โรคมือ เท้า ปาก จำนวน 20 คน และในปี 2549-2550 เด็กส่วนใหญ่จะป่วยด้วยโรคติดเชื้อ ที่ไม่รุนแรง เช่นเป็นหวัด โดยพบเด็กที่ป่วยด้วยโรคหวัดมากกว่า ร้อยละ 80 ของเด็กที่ป่วยทั้งหมด นอกจากนี้ยังพบ โรคติดเชื้อในระบบอื่นๆ บ้างเล็กน้อย เช่น โรคอุจจาระร่วง โรคผิวหนังพุพอง โรคตาแดง โรคคางทูม เป็นต้น

จากบริบทของหน่วยงานที่ก่อตั้งขึ้น เพื่อพัฒนารูปแบบการดูแลเด็ก ที่ได้มาตรฐาน แต่ยังไม่ พบอุบัติการณ์การติดเชื้อ ผู้วิจัยศึกษาปัจจัยนำเข้า หรือมาตรฐานเชิงโครงสร้าง พบว่าในภาพรวม อยู่ในเกณฑ์ดี เช่นมีนโยบายในการควบคุมและป้องกันการติดเชื้อ มีอัตราส่วนที่เหมาะสมของพี่ เลี้ยงเด็กต่อจำนวนเด็ก จากการที่หน่วยงานมีมาตรฐานเชิงโครงสร้างดี แต่ยังมีอุบัติการณ์การติดเชื้อ จึงทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจว่ากระบวนการ ปฏิบัติในการควบคุมและป้องกันการติดเชื้อในศูนย์ สาธิตการพัฒนาคเด็กเป็นอย่างไร ผู้วิจัยจึงศึกษากระบวนการปฏิบัติในการควบคุมและป้องกันการ ติดเชื้อในสถานการณืจริงจากโรคที่มีอุบัติการณ์สูงที่สุดในศูนย์สาธิตการพัฒนาคเด็ก คือโรคหวัด ที่มีเด็กที่ป่วยมากกว่าร้อยละ 80 ของเด็กที่ป่วยทั้งหมด จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าโรคหวัด ติดต่อ จาก การสูดหายใจ หรือการแพร่กระจายผ่านฝอยละอองน้ำมูก น้ำลาย จากการพูดคุยใกล้ชิด กับผู้เป็นหวัด (Droplet Transmission) และการสัมผัสสารคัดหลั่ง เช่น น้ำมูก น้ำลาย (Contact Transmission) (กษมา พุทธิสวัสดิ์, 2547) การศึกษาจะสังเกตจากกระบวนการดูแลที่ป้องกัน

การเกิดโรคตามสาเหตุ ในสาเหตุแรก ได้แก่การติดต่อกันจากการสูดหายใจ หรือแพร่กระจายจากคนสู่คนผ่านฝอยละอองน้ำมูก น้ำลาย จากการไอจาม หรือคลุกคลีพูดคุยใกล้ชิดกับผู้ที่เป็นวัด ซึ่งการแพร่กระจายด้วยวิธีนี้ไม่ถือว่าเป็นการแพร่กระจายเชื้อทางอากาศ และมักเกิดในระยะไม่เกิน 3 ฟุต (อะเคื่อ อุณหเลขกะ, 2548) ประเด็นนี้ ดูจากการใช้เครื่องป้องกันการติดเชื้อที่เหมาะสม ได้แก่ การใช้หน้ากากอนามัย (mask) เมื่อเป็นหวัด ไอ และการแยกเด็กที่เป็นหวัดออกจากเด็กปกติ จากการสังเกตพบว่าบุคลากรที่ดูแลเด็ก จะไม่ใช้หน้ากากอนามัย (mask) เมื่อเป็นหวัด ไอ ในเรื่องการแยกเด็กพบว่าเด็กที่เป็นหวัดแต่ไม่มีไข้ ผู้ปกครองยังคงให้มาเรียนตามปกติ โดยได้รับการดูแลและนอนรวมกับเด็กปกติอื่นๆ และจากการสังเกตพบว่า เวลานอนกลางวัน จะให้เด็กเลือกที่นอนเอง ไม่มีการแยกเด็กเป็นหวัดให้นอนห่างจากเด็กปกติในระยะเกิน 3 ฟุต และสาเหตุที่สอง ได้แก่ การสัมผัสสารคัดหลั่ง เช่นน้ำมูก น้ำลาย ซึ่งผู้วิจัยได้สังเกตการทำ ความสะอาดสิ่งแวดล้อมพบว่าส่วนใหญ่จะเน้นในเรื่องการทำความสะอาดพื้น แต่ไม่เน้นและไม่เข้มงวดในจุดที่ถูกสัมผัสจับต้องบ่อยๆ (contact point) เช่น ชั้นวางของ ลูกบิดประตู ที่กดชักโครก ของเล่นรวมกันและเครื่องเล่นสนาม นอกจากนี้จากการสังเกตการใช้ยาฆ่าตายเช็ดบนพื้นผิว (disinfectant) ของศูนย์สาธิตการพัฒนาคเด็ก พบว่ามีการใช้ยาที่มีฤทธิ์ทำลายเชื้อในระดับต่ำ (low level disinfectant) ทำให้ไม่สามารถทำลายเชื้อก่อโรคนบนพื้นผิวสัมผัสได้ เมื่อเด็กสัมผัสพื้นผิวหรือของเล่นดังกล่าว แล้วเอามือมาขยี้ตา หรือ สัมผัส ปากจมูก ก็จะเป็นหนทางให้เชื้อโรคเข้าสู่ร่างกายได้ เนื่องจาก เชื้อไวรัสในระบบทางเดินหายใจ สามารถมีชีวิตอยู่ในพื้นผิวสิ่งแวดล้อม และอุปกรณ์ที่ปนเปื้อน ได้นานเป็นวัน (อะเคื่อ อุณหเลขกะ, 2547) นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้สังเกต เรื่องการล้างมือที่เป็นมาตรการที่สำคัญที่สุด และสามารถป้องกันการติดเชื้อและแพร่กระจายเชื้อในทุกระบบ ได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด (Barbara et al., 2004; กษมา พุทธิสวัสดิ์, 2547) และมีผลการศึกษาของ Swisher (1997) พบว่า เด็กในสถานเลี้ยงเด็กกลางวันทีล้างมือตั้งแต่ 4 ครั้งขึ้นไป จะลดอัตราการเจ็บป่วยด้วยโรคหวัด ได้ถึงร้อยละ 24 จากการสังเกตพบว่าความถี่ในการล้างมือของบุคลากรและเด็ก หลังทำกิจกรรมต่างๆยังไม่สอดคล้องกับเกณฑ์ที่กรมอนามัยกำหนด เช่น การล้างมือเมื่อมาถึงศูนย์สาธิตการพัฒนาคเด็กในตอนเช้า การล้างมือก่อน เตรียม และเสิร์ฟ อาหารให้กับเด็ก การล้างมือหลังจากสัมผัส/คลุกคลีกับเด็กที่เป็นหวัด และหลังจากปฏิบัติกิจกรรมภายนอกอาคาร การล้างมือก่อนกลับบ้าน เป็นต้น

จากข้อมูลในเบื้องต้นพอจะ สรุปได้ว่า กระบวนการปฏิบัติในการควบคุมและป้องกันการติดเชื้อในศูนย์สาธิตการพัฒนาคเด็ก ยังมีปัจจัย/เงื่อนไขที่เป็นโอกาสในการพัฒนา อย่างไรก็ตาม การศึกษาดังกล่าวเป็นการศึกษาในเบื้องต้นด้วยระยะเวลาสั้นๆ ทำให้ศึกษาได้เพียงบางกระบวนการ และบางเหตุการณ์ ข้อมูลที่ได้จึงไม่มีความครบถ้วน รอบด้าน ไม่สามารถอธิบาย

ภาพรวมของกระบวนการปฏิบัติในการควบคุมและป้องกันการติดเชื้อของบุคลากรได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา ถึงกระบวนการปฏิบัติในการควบคุมและป้องกันการติดเชื้อของศูนย์สาธารณสุขพัฒนาเด็กในทุกกระบวนการ รวมถึง ปัจจัยเอื้อ ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการพัฒนา เพื่อใช้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในการวางแผนพัฒนากระบวนการปฏิบัติในการควบคุมและป้องกันการติดเชื้อตามข้อเท็จจริงที่ค้นพบ โดยใช้วิธีเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งข้อค้นพบจากการวิจัยสามารถนำไปขยายผล และเป็นบทเรียนแก่หน่วยงานที่มีบริบทใกล้เคียงกัน และใช้เป็นข้อมูลเพื่อ เสนอแนะเชิงนโยบายแก่ผู้บริหารในการที่จะพัฒนางานควบคุมและป้องกันการติดเชื้อในหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

2. คำถามการวิจัย

2.1 กระบวนการปฏิบัติในการควบคุมและป้องกันการติดเชื้อในศูนย์สาธารณสุขพัฒนาเด็ก เป็นอย่างไร

2.2 มีปัจจัยใดบ้าง ที่เป็นอุปสรรค หรือเป็นปัจจัยเอื้อ ต่อกระบวนการปฏิบัติในการควบคุมและป้องกันการติดเชื้อในศูนย์สาธารณสุขพัฒนาเด็ก และมีแนวทางการพัฒนาอย่างไร

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

3.1 เพื่อศึกษากระบวนการปฏิบัติในการควบคุมและป้องกันการติดเชื้อในศูนย์สาธารณสุขพัฒนาเด็ก

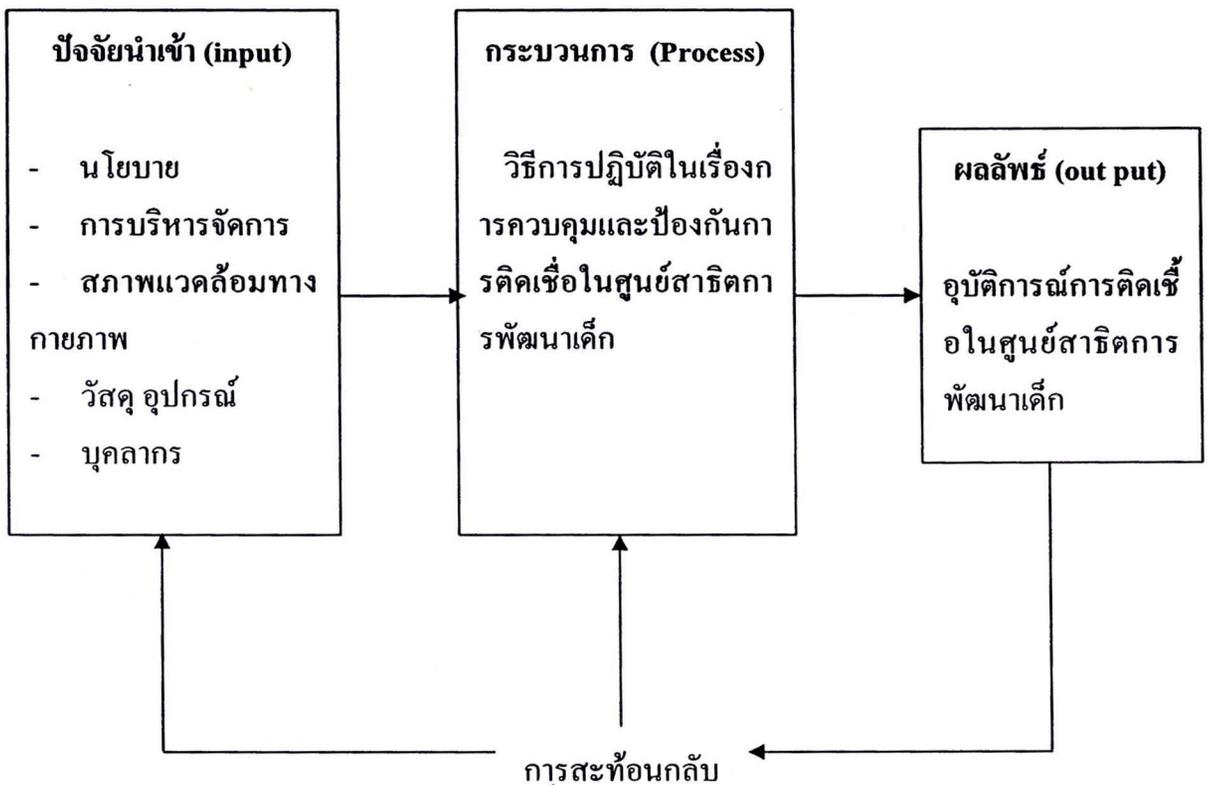
3.2 เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค , ปัจจัยเอื้อ และแนวทางการพัฒนา ของกระบวนการปฏิบัติในการควบคุมและป้องกันการติดเชื้อในศูนย์สาธารณสุขพัฒนาเด็ก

4. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาใน ศูนย์สาธารณสุขพัฒนาเด็ก มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาถึงกระบวนการปฏิบัติในการควบคุมและป้องกันการติดเชื้อของบุคลากรในศูนย์สาธารณสุขพัฒนาเด็ก ครอบคลุมถึง ปัจจัยเอื้อ ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการพัฒนา โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ แหล่งข้อมูลในการวิจัย คือ ข้อมูลเอกสารที่ศูนย์สาธารณสุขพัฒนาเด็กจัดทำขึ้น ข้อมูลจากบุคลากรผู้ปฏิบัติงานและข้อมูลที่ได้จากการสังเกต เพื่อนำข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย เสนอแนะแก่ผู้บริหารเป็นแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการควบคุมและป้องกันการติดเชื้อในศูนย์สาธารณสุขพัฒนาเด็ก และหน่วยงานที่มีบริบทใกล้เคียงกัน

5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีระบบเป็นจุดเริ่มต้นในการศึกษาและทำความเข้าใจกับการเกิดอุบัติเหตุการติดเชื่อในศูนย์สาธิตการพัฒนาคเด็ก โดยทำการศึกษาใน 3 องค์ประกอบ คือ ปัจจัยนำเข้า (input) ได้แก่ นโยบาย การบริหารจัดการ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ วัสดุ อุปกรณ์ บุคลากร กระบวนการ (process) ได้แก่ กิจกรรม/ กระบวนการปฏิบัติในการควบคุมและป้องกันการติดเชื่อ ครอบคลุมในเรื่อง การจัดการด้านสุขภาพ สิ่งแวดล้อม การจัดการเกี่ยวกับเด็ก การจัดการเกี่ยวกับบุคลากร และการจัดการเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสาร และผลลัพธ์ (out put) ได้แก่ อุบัติการณ์การติดเชื่อที่เกิดขึ้น ซึ่งองค์ประกอบทั้งสามประการต่างก็มีผลเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน การใช้แนวคิดดังกล่าวจะทำให้ผู้วิจัยสามารถ มองเห็นภาพรวมของกระบวนการควบคุมและป้องกันการติดเชื่อในศูนย์สาธิตการพัฒนาคเด็ก และทราบปัจจัย/เงื่อนไขที่เป็นโอกาสในการพัฒนา ซึ่งจะนำไปสู่การวางแผนพัฒนากระบวนการปฏิบัติในการควบคุมและป้องกันการติดเชื่อต่อไป เขียนเป็นแผนภาพกรอบแนวคิดได้ดังนี้

ภาพที่ 1 การศึกษากระบวนการปฏิบัติในการควบคุมและป้องกันการติดเชื่อในศูนย์สาธิตการพัฒนาคเด็ก

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ได้ภาพรวมกระบวนการปฏิบัติในการควบคุม และป้องกันการติดเชื้อในศูนย์
สาธารณสุขพัฒนาเด็ก ครอบคลุมถึง ปัจจัยเอื้อ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนา อันจะ
นำไปสู่การทบทวนปรับปรุงประสิทธิภาพกระบวนการปฏิบัติในการควบคุมและป้องกันการติดเชื้อ
ในศูนย์สาธารณสุขพัฒนาเด็ก

6.2 ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสามารถใช้เป็นข้อเสนอแนะในการพัฒนางานแก่ผู้บริหาร
และใช้เป็นข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานสำหรับบุคลากร

6.3 หน่วยงานที่มีบริบทใกล้เคียงกัน สามารถใช้ข้อมูลดังกล่าวเป็นแนวทางพัฒนา
กระบวนการการควบคุมและป้องกันการติดเชื้อให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น